

פתרונות הלכתיים לשמיטה במדינת ישראל

שמיטה בזמן הזה דאורייתא, דרבנן או מנהג חסידות

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד א- דף לו עמוד ב

הלל התקין פרוסבול וכו'. תנן התם: פרוסבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה +דברים ט"ו+ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין פרוסבול; וזה הוא גופו של פרוסבול: מוסרני לכם פלוני דיינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים. ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא; דתניא, רבי אומר: +דברים ט"ו+ וזה דבר השמיטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים; ותקינן רבנן דתשמט זכר לשביעית. ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסבול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינן רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא. רבא אמר: הפקר ב"ד היה הפקר,

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב

משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות, שנאמר: +ויקרא כ"ה+ וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצת; יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, יהא יובל נוהג? תלמוד לומר: לכל יושביה, בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין! א"ר נחמן בר יצחק: מנו יובלות לקדש שמיטין.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

כדמכריז רבי ינאי: פוקו וזרעו בשביעית, משום ארנונא.

רש"י מסכת גיטין דף לו עמוד א

בשביעית בזמן הזה - והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא ואע"ג דהלל בבית שני הוה סבירא ליה לאביי דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא ודאמרין בערכין (דף לב:); מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי מניין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיוכל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית אבל בת"כ ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נוהג ואומר אני שהוא מחלוקת.

תוספות מסכת ערכין דף לב עמוד ב

מנו יובלות לקדש שמיטין - מכאן תימה לברייתא דתני בירושלמי דמסכת גיטין ורש"י כתב בפ' השולח (גיטין דף לו.) דתניא בירושלמי וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחד שמיטת יובל ואחד שמיטת שביעית בזמן שאתה משמט [יובל] אתה משמט [שביעית] בזמן שאי אתה משמט יובל אי אתה משמט שביעית וכאן אומר דלא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין ופירש רש"י פ' השולח (שם) דההיא דערכין דמדרבנן היא ואין משמע כן בת"כ (ואומר אני דתנאי היא (עכ"ל רש"י) (דהא דירושלמי רבי היא) ועוד אור"ת דהך ברייתא דמייתי) ריש פרק השולח (שם) וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים והא דירושלמי רבי היא אבל רבנן פליגי עליה דרבי ואמרי מניין דיש שמיטה אף על פי שאין יובל ת"ל (ויקרא כה ח) והיו לך שבע שבתות השנים ומנין שיעשה יובל אע"פ שאין שביעית ת"ל (שם) והיו לך תשע וארבעים שנה [וסוגיא] דהכא אתיא כרבנן מיהו יש ליישב ההיא דתורת כהנים אפי' כר' והא דתני שביעית אע"פ שאין יובל יש לפרשה אע"פ שלא נהגו יובל והניחו בחטאם וכדתני בפ"ק דראש השנה (דף ט: ושם) יובל היא אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר יובל אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא שלחו יכול אף על פי שלא תקעו ת"ל היא.

רדב"ז הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט

...אבל מדברי רבינו (הרמב"ם) נראה דפסק כרבנן דאמרי שביעית בזמן הזה דאורייתא שהרי כתב סתם מ"ע להשמיט וכו' ולא חילק כאשר עשה פ"א מהל' תרומות לענין תרומות ומעשרות וכ"כ פ"ט מהלכות אלו וז"ל ואין פרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן שהיא מד"ס אבל שמיטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה ע"כ משמע דאפילו בזמן הזה השמטה היא של תורה הילכך יש להזהר לנהוג בפירות שביעית הנלקחים מן העכו"ם קדושת שביעית אע"פ שפירותיהם וספיחיהם מותרין ואין טעונין ביעור מ"מ קדושת שביעית יש בהם שהרי לא הופקעה קדושתם ע"י קנין העכו"ם ולפיכך אם עבד ישראל הקרקע אע"פ שהיא של העכו"ם איסורא עבד כאילו היה ביד ישראל ואין הפירות נאכלין שנעבדה בהם עבירה לפי שכל המקומות שדרין בהם ישראל בזמן הזה הם מכבוש עולי בבל והיינו דתנן מא"י ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד והספיחין לעולם

מותרים. וראיתי לבעל הכפתור ופרח שכתב וז"ל נמצא לפי זה שכבוש עולי בבל אינו נאכל ואינו נעבד ע"י עכו"ם וכן נראה נמי לפי דברי הראב"ד וזכרנוהו בפרק שאחר זה גבי עזקה ולא מסתברא לי דא"כ היה משיג על רבינו הכא ומה שנ"ל מכוון להלכה לפי שיטת רבינו כתבתי:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י

ובזמן שהיובל נוהג דין עבד עברי, ודין שדה חומה, ודין שדה חרמים ודין שדה אחוזה, ומקבלין גר תושב ונוהגת שביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מן התורה, ובזמן שאין היובל [נוהג] אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ, והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו.

השגות הראב"ד גיטין דף יט עמוד א (מדפי הרי"ף)

ראיתי שכתב הרב ז"ל עניין פרוזבול והסוגיא כולה ולא ידעתי אם הוא סובר שנוהג השמטת כספים בזמן הזה או שמא למי שנוהג מידת חסידות ומשמט כרבה או כרבנן דבי רב אשי ור' חייא בר אבא ונ"ל דהני כולהו מידת חסידות קא עבדי דהא קי"ל כרבי דדריש דבר השמיטה שמוט והשתא ודאי אין יובל נוהג לא בארץ ולא בחו"ל לא מן התורה ולא מדרבנן שהרי אין יושביה עליה ואין שם בי"ד תוקעים ואין עבדים משתלחים והנך מעכבי כדאיתא בר"ה ואמרינן בקידושין אלא הכתיב בארץ ההיא בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בחו"ל בזמן שאין הדרור נוהג בארץ אין וכו'. והא למאי איצטריך היכי ס"ד שלא יהיה נוהג בארץ ויהא נוהג בחו"ל אלא ודאי ה"ק אפילו בזמן שיושביה עליה אם אינו נוהג בארץ כגון שלא תקעו ולא שלחו אינו נוהג בחו"ל אפילו יהיו שם בי"ד וכ"ש השתא

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן נו

אבל לאחר העיון בפסקי ראשונים, לא נמצא בשום פוסק דאיסור עבודת אדמה בזה"ז דרבנן, הן בדעת הרמב"ם לא נתיישב דעת מרן הכ"מ בה' שמיטה ויובל, אבל בה' תרומות (פ"א הכ"ו) כ' בפשיטות דקדושת עזרא נתקדשו לע"ל לשביעית מה"ת ולתרומה מדרבנן, ובאמת כל עין רואה דבפ"ט כיון שהגיע לשמיטת כספים כ' הרמב"ם הא דאביי בגיטין, דכיון שאינו ביובל אין שמיטת כספים מה"ת, ובריש ה' שביעית לא כתב מאומה הא דאביי במו"ק, מבואר דהוא מה"ת [וראו לדעת שהוא שכ' בתרומות שהוא דרבנן משום דכתיב כי תבאו הוא טה"ד וצ"ל בבואכם היינו בחלה] וס"ל דאע"ג דנתקדשה הארץ לעולם כר' יוסי ביבמות, מכ"מ סתמא דגמרא בכ"מ תרומה בזה"ז דרבנן וע"כ משום דלמדין מחלה, ולזה הסכים הגר"א ביו"ד (ה' תרומות סק"ו) שדעת הרמב"ם מוכרח ודלא כסה"ת, אבל שביעית דכתיב כי תבאו, אפילו בביאת מקצת הוי ביאה, ואין ראייה גדולה מזה שלא הביא הרמב"ם שהוא דרבנן כדרכו ז"ל, אלא פשוט שהוא מה"ת, [וכ"כ בקונטרס עבודת קרקע להש"א החדשות סי' ט"ו] ומש"כ בפ"י ה"ט ובזמן שאין היובל נוהג אינו נוהג אחד מכל אלו אלא שביעית בארץ, והשמטות כספים בכ"מ מדבריהם, האי מדבריהם לא קאי אלא על השמטת כספים

שו"ת מהרי"ט חלק ב - יורה דעה סימן נב

והנה ע"ד שביעית בזמן הזה היותה מדרבנן הלא בספרתי יש רב אם בתרומות ומעשרות שהם בזמן הזה מדרבנן כמ"ש הרמב"ם ז"ל דכי תבאו ביאת כולכם משמע וכי סליק בימי עזרא לאו כלהו סלוק והראיו' שיש ממקומות המפוזרים בגמרא וכמה תשובות כנגדן ונמוקן עמן את הכל בארתי במקומן ושביעית מק"ו דהויא דרבנן דמלבד דביאת עזרא לא נתקדשה לפי שלא היתה ביאת כולם כמו שלא נתקדשה לענין תרומות ומעשרו' למטה מהן שביעית שאף בכבוש ראשון ירדה מקדושתה משגלו עשרת השבטים דתניא יובל היא לכל יושביה בזמן שכל יושבי' עליה וכתיב וזה דבר השמיט' שמוט בב' שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת יובל ואחת שמטת שביעית בזמן שאתה משמט יובל אתה משמט שביעי' ומהך טעמא איישר חיליה דהלל דהתקין פרוזבול כדאמרי' בפ' השולח משום דשביעית בזמן הזה דרבנן בין שמטת קרקע בין שמטת כספים אעפ"י שמהר"י קורקוש ז"ל כתב שמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד ובפ"ט שסבר דשביעית דאורייתא וכבר הוכחתי דליתא והוא עצמו ז"ל כתב שמצא בספר הרמב"ם כתיבת יד בלשון הזה בזמן שאין היובל נוהג אין שביעי' נוהג עכ"ל ונוהגת שביעי' בארץ מדבריה' וכן השמטת כספי' מדבריהם וכן הביא בס' התרומות שער מ"ה בשם הרמב"ם פ"ט דשביעי' בזמן הזה דרבנן.

מתי חלה השמיטה

טור חושן משפט סימן סז

ובחשבונו שנת שביעית איכא פלוגתא לר"י היתה בשנת פ"ח ולרש"י בשנת פ"ט והוא עיקר:

יש קניין לגוי להפקיע מדי מעשרות תלמוד בבלי מסכת גיטין דף מז עמוד א

מתנ'. המוכר את שדהו לעובד כוכבים - לוקח ומביא ממנו בכורים, מפני תיקון העולם.
גמ'. אמר רבה: אע"פ שאין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, שנאמר: +ויקרא כ"ה+ כי לי הארץ, לי קדושת הארץ, אבל יש קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: +תהלים קטו+ השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם; ור"א אומר: אע"פ שיש קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מידי מעשר, שנאמר: דגנך, ולא דגן עובד כוכבים, אבל אין קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: לה' הארץ. במאי קמיפלגי? מ"ס: דגנך - ולא דגן עובד כוכבים; ומר סבר: דיגונך - ולא דיגון עובד כוכבים. אמר רבה: מנא אמינא לה? דתנן: הלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבים חייבין במעשר - אלא א"כ הפקיר; היכי דמי? אילימא דישאל וליקטינהו עובד כוכבים, אלא א"כ הפקיר, הא מפקיר וקיימי! אלא לאו דעובד כוכבים וליקטינהו ישראל, טעמא דהפקיר, הא לא הפקיר - חייב. לא, לעולם דישאל וליקטינהו עובד כוכבים, ודקא אמרת הא מפקיר וקיימי! נהי דמפקיר אדעתא דישאל, אדעתא דעובד כוכבים מי מפקיר. ת"ש: ישראל שלקח שדה מעובד כוכבים עד שלא הביאה שליש, וחזר ומכרה לו משהביאה שליש - חייבת במעשר, שכבר נתחייבה; נתחייבה אין, לא נתחייבה לא! הכא במאי עסקינן - בסוריא, וקסבר: כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש

רש"י מסכת גיטין דף מז עמוד א
בסוריא - דמעשר דידה מדרבנן ושם יש קנין ביד עובד כוכבים להפקיע.

בית הבחירה למאירי מסכת גיטין דף מז עמוד א

זה שאמרו אין קנין לגוי בארץ להפקיע מיד מעשר פירוש הענין שאם לקח ישראל מגוי קרקע בארץ ישראל אף בגדלו הפירות ונתבשלו ביד גוי שחייב ישראל בהם בתרומות ומעשרות ובכורים מן התורה כאלו לא היתה של גוי מעולם ואין אומרים כשלקחה ישראל מן הגוי שיהא דינה ככבוש יחיד... מכל מקום למדת שסוריא אין בה חיוב מעשרות אלא מדברי סופרים ואע"פ שבפרק ראשון אמרו אף מן התורה אין הלכה כן כמו שכתבנו שם וכן הלכה אין קנין משום דרבא קאמר לה הכא דהוא בתרא וכן שרב אשי בסוף הסוגיא העמיד משנתנו כרבא ואע"פ שבתלמוד המערב של דמאי אמר ר' מאיר אין קנין ופליגי עליה ר' יהודה ור' שמעון לומר יש קנין וכן שאמרו שם הנהיג ר' חנינא בצפורי כר' שמעון דהוא דריש והארץ לא תמכר לצמיתות הא אם נמכרה חלוטה היא אין לסמוך עליה שהרי אף זו לפי תלמוד שלנו אינה אלא עברו בלאו ואין מעשיהם מועילים כלום כמו שביארנו במציעא ויש חולקין לפסוק יש קנין וכן לחייב בסוריא כבארץ לרוב דיני מעשרות ואין הדברים כלום:

רמב"ם הלכות תרומות פרק א

עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצוות אלא הרי היא בקדושתה, לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא בכורים והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לעכו"ם מעולם ויש קנין לעכו"ם בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית כמו שיתבאר.

רדב"ז הלכות תרומות פרק א הלכה י

עכו"ם שקנה קרקע בא"י וכו'. פרק השולח (דף מז) הוי פלוגתא דאמוראי ומשמע דתנאי נמי פליגי בה ופסק כמ"ד אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן המעשרות. ומ"ש רבי' לפיכך אם חזר ולקחה לאו למימרא שאם לקח הפירות לא יתחייב מן התורה שכן כתב בסמוך שחייב אלא בא לומר שאפי' לקח הקרקע לא הוי כיבוש יחיד ויהיה פטור מן התורה אלא חייב בכל מן התורה ואין יכול לומר אני בא מכח העכו"ם שהרי קנה את הקרקע:

כסף משנה הלכות תרומות פרק א הלכה י

עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה וכו'. בסוף פרק השולח גיטין (דף מז) איפליגו רבה ור"א במילתא ופסק כרבה דרב אשי דבתרא הוא מתרין מתנ' אליביה וסוגיא דפ"ק דבכורות (דף י"א) גבי הלוקח טבלים ממורחים מן העכו"ם הכי סברה ובפרק הקומץ רבה (דף ל"א) גבי הא דאמר ר"ש שזורי נתערב לו טבל בחולין בחד לישנא הכי סבר וכך היא שנויה בפ"ה דדמאי כההוא לישנא. ואע"ג דבכמה משניות מסדר זרעים ומקומות אחרים משמע דיש קנין לעכו"ם לא קי"ל כוותיהו אי נמי דהתם בשלא חזר ולקחה ממנו ישראל ורבינו מיירי בשחזר ולקחה ממנו ישראל כמבואר בדבריו. וכן לענין הקונה ממנו פירות ומירחן ישראל וכדבסמוך. ומ"ש ויש קנין לעכו"ם בסוריא וכו', שם:

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף סב עמוד א

מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית. מחזיקין? והאמר רב דימי בר שישנא משמיה דרב: אין עודרין עם העכו"ם בשביעית, ואין כופלין שלום לעובד כוכבים! לא צריכא, למימרא להו אחזקו בעלמא, כי הא דרב יהודה אמר להו אחזקו, רב ששת אמר להו אשרתא.

תוספות מסכת גיטין דף סב עמוד א

אין עודרין עם העכו"ם בשביעית - והא דקאמר בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) גבי כהן וחורש יכול לומר לו אגיסטון אני בתוכה לא כמו שפי' בקונטרס שכיר לנכרי דהא משמע הכא דאסור ולא מסתבר לחלק בין חנם לבשכר אלא מפר"ת אגיסטון בקרקע שמקבלים מן המלך לפרוע כך וכך תבואה בשנה כדאמר התם לעיל מינה רבי ינאי מכריז פוקו וזרעו ארנונא בשביעית ושמא סכנת נפשות איכא אם לא יפרעו מס למלך אי נמי קסבר יש קנין לנכרי בארץ להפקיע משביעית אי נמי שביעית בזמן הזה דרבנן אע"ג דמדרבנן אסור לנכרי אחר גבי מלך התיירו.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלא סעיף יא

שותפות העובד כוכבים חייבת בתרומה ומעשרות. כיצד, ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות, אפילו חלקו שדה בקמתה, ואין צריך לומר אם חלקו גדיש, הרי זה טבל וחולין מעורבים בכל קלח וקלח מחלקו של עובד כוכבים, אע"פ שמרחן העובד כוכבים, וחייבים מדבריהם. בד"א, בא"י, שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברירה. אבל אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם מדבריהם, אפילו חלקו הגדיש, חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום. ונראה לי דהאידינא שאין חיוב תרומות ומעשרות בא"י אלא מדבריהם, גם בא"י חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום.

ביאור הגר"א יורה דעה סימן שלא ס"ק כח

ונ"ל כו'. ונראה דה"ה לענין קנין עובד כוכבים בזה"ז דרבנן יש קנין בא"י כמו בסוריא וערש"י בגטין שם ד"ה בסוריא כו' (וע"ל סוף ס"ק ו') וז"ש בס"ב בהג"ה וי"ח כו' אך לא נהגו כן:

פתרון המוצע ע"י הרב קוק- היתר מכירת קרקע בשנת שמיטה

שו"ת המבי"ט חלק א סימן כא

תרתי בלבי בשנת הרצ"ב שנת השמטה שעברה למשוך ידי בקולמוסי לדעת ביין שנתמרח ע"י ישראל וגדל בקרקע גוי בארץ ישראל אם יהיה חייב במעשרות כשאר השנים או לא כי המנהג לא היה פשוט בא"י זה אומר בכה וזה אומר בכה ורובם לא היו מוציאים מעשרות וכמו שבהלכה רופפת נלך אחר המנהג כן במנהג רופף נלך אחר ההלכה ובהיותי מחפש על ההלכ' מצאתי ראיות מכל אבקות רוכל לפי מיעוט השגתי לפטור ממעשרות כל הגדל בא"י בקרקע גוים אפי' נתמרח ע"י ישראל ממשנה וברייתא ירושלמי ותוספתא... ועתה אני חוזר להביא ראיות שיגעתי ומצאתי וכתבתי זה כמה שנים ומה שנתחדש ונתיישב לי עתה בפטור מעשרות הפירות שביעית הגדלים בקרקע הגוי וחיוב ביעור בפירותיהם דהא בהא תליא ראשונה כי מן התורה אין חיוב כלל דשמטה במעשרות כדכתיב ויתרם תאכל חית השדה הקיש האדם לבהמה דכתיב ברישיה דקרא ואכלו אבינוי עמך מה חיה אוכלת שלא מן המעשר אף אדם אוכל שלא מן המעשר בשביעית בדבר הראוי לו וכיון דמדאורייתא אין שום חיוב לישראל במעשרות בשנת השמטה גם במה שגדל בקרקע הגוים אין חיוב במעשר דלא יהא גוי חמור מישראל דאי משום דנתמרחו ע"י ישראל הא פירות ישראל גופיהו ונתמרחו על ידיהם פטירי בשנת השמטה. וא"ת דמשום דפירות ישראל הם הפקר לכל פטירי אבל גוי דאינו מפקירם והוא מוכרם יהיה חייב אטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקירם בשנת השמטה יהיה חייב במעשרות הא רחמנא אפקרא לארעיה לעניים ולעשירים והכי נמי בגוי וא"כ כיון דודאי פטירי ממעשרות בשנת השמטה משו' קדושת הארץ פשיטא דחייבים בביעור וכיון דאין קנין לגוי להפקיעה מקדושתה לעבודה הכי נמי לקדושת הפירות כדפירשנו לעיל... וכשהלכתי לירושלים תובב"א בשנת הרצ"ה מצאתי ביד החכם השלם הר' לוי' חביב ספר כפתור ופרח שמדבר בדיני א"י וחפשי ומצאתי שם פ' מ"ז כתוב ז"ל מי שלא חל עליו חוב שביעית כמו הגוי פירותיו הם בחיוב תרומות ומעשרות וא"כ עכשיו בא"י שרוב פירותינו משל גוים הם בדין הוא שיהא נוהג בהם דין במתנות ושביעית אלא שמעשר שני יהיה מעשר עני לא שני משום עניים כטעם עמון ומואב שאמר שפירות הגוים אין בהם דין שביעית הו' להו בשביעית כפירות עמון ומואב שמפרישי

המתנות על הסדר ע"כ הלשון שהעתקתי מהחבור הנז' כתיבת יד. ומצאתי כתוב שם הגה"ה על זה וז"ל תימא אמאי מותרים דמה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקע בקנין הגוי וא"כ מה שזרע הגוי בקרקעו בא"י בשביעית אסור אבל ספיחיו דלא אסירי אלא משום גזרה מותרין דאין הגוים מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם עכ"ד. הנה שבעל הספר כתב כאן הלכתא בלא טעמא והמגיה כתב הלכתא בטעמא דשבת הארץ וקדושתה דכתיב בקרא לא הופקע בקנין הגוי וא"כ מה שזרע הגוי בקרקעו בא"י בשביעית אסור ולכן אנו חייבים לנהוג כדברי רוב החכמים הראשונים כ"ש שהם מחמירים והרוצה להחמיר יחוש גם לדברי האומר שחייבים במעשר ויבערם בשנת הביעור כמ"ש בתוספתא בדמאי בעם הארץ שיהיה מכור /שהיה מוכר/ פירות בשביעי' ואמר של ערב שביעי' הן חייבים במעשר וחייבים בביעור.

שו"ת אבקת רוכל סימן כד

כי זה עשרים שנה ראיתי מה שכתב הר"י שלמה שיריליי זלה"ה לנהוג דין שביעית בפירות הגוים הגדלים בארץ וראיתי ראיותיו וזה לשוני מה שכתבתי אז ראיתי מה שטען בקונדריסו לנהוג דיני שביעית בפירות הגוים הגדלים בארץ ולא נראה לי שיש בראיותיו כדי לבטל מנהג הקדמונים שלא נהגו כן דמה שהביא ראיה מדתנייא בתוספתא אין מוכרין ולא לוקחין מן הגוי פירות שביעית איכא למימר דהיינו דוקא בפירות שגדלו בשדה ישראל... ועתה ראיתי מה שכתב החכם כמוהר"ר משה מטראני נר"ו לפטור בשביעית ממעשרות גדולי שנת השמטה בקרקע גוי ולקחם ישראל ממנו קודם מירוח ומירוחן וטען ראשונה כי מן התורה אין בשנת השמטה חיוב במעשרות כו' ואני אומר כי מה שהוא סובר שהוא עקשות הוא היושר כי לא נפטרו פירות שביעית ממעשרות אלא מטעם הפקר וכל שאינו מופקר לא נפטר ממעשרות ומה שטען אטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקיר' כו' יש לומר שזהו כמודיע הדבר בסתום ממנו דאיכא למימר בהא אין הכי נמי שהיא חייבת אע"ג דרחמנא אפקירה כיון דאיהו לא אפקרי' ואפי' אם תמצוי לומר דפטורה איכא למימר שאני התם דרחמנא אפקרי' מה שאין כן בשל גוי כו'... ומ"ש וגם אם הוא מסתפק רש"י ורבותיו ור"ת והרא"ש סברי דאירי בפירות שגדלו בקרקע של גוי כו' דבר תימא הוא מאי מייתי מרש"י ורבותיו דהא איכא למימר דטעמא משום דחיישינן שמא קרקע של ישראל הוא כו'. ומה שהביא מרבינו תם והרא"ש דאוקמא בקרקע של גוי איכא למימר דהא הרמב"ם דהוא מריה דארעא פליג כמו שיתבאר והרי ספר כפתור ופרח כתב בפשיטות שתרומות ומעשרות נוהגים בשביעית בפירות הלוקחי' מהגוי. והחכם הח"ר משה נר"ו הניח דברי בעל הספר ותפס דברי הגה"ה שאמר' שמה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקעה בקנין הגוי וכתב שהוא הלכתא בטעמא ואינו רואה טעם בסברא זו מבזו דאיכא למימ' דבמחלוקת שנויה נחלקו דמר סבר יש קנין לגוי להפקיע בשביעית ומר סבר אין לו קנין לכך. ואם באנו לדון יותר טעם יש לאומר שיש לו קנין להפקיע משביעית דקרא כתיב והיתה שבת הארץ לכם ולא לגוי' ועוד שהרמב"ם מפרש בפ"א מה' תרומות שמה שאמרו אין קנין לגוי בארץ להפקיע מן המצות היינו לענין שאם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד ולא /אלא/ הרי היא כאלו לא נמכרה לגוי מעולם אבל כמו זה ביד גוי מופקעת היא ומה שפירותיה חייבים במעשר אלא בשמריהם /בשמריהם/ ישראל דוקא. ומכאן תשובה ג"כ למה שכתב הר"י שלמה ז"ל להביא ראיה שפירות גוים חייבים בביעור' מדברי הרמב"ם והגאונים כו' ע"ד כ"ש קדושת הפירות ואיסורן לאחר הביעור דהויא דאורייתא דפשיטא דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מקדושתה לפירות שביעית כדאמרן עכ"ל ונר' שהוד' לו החכם הר"י משה נר"ו שהרי לא כתב נגדו דבר בזה. ועוד שמה שכתב בעל הגה"ה במה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקע בקנין הגוי הוא מיוסד ועל ששבת הארץ וקדושתה הם מן התורה בזמן הזה וזה איני /אינו/ שהרי כתב הרמב"ם בפ"ט מהל' שמטה דשמטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם וכיון שכן אזדא לה ההגה"ה:

פתרון המוצע ע"י החזון איש - אוצר בי"ד

ספרא בהר פרשה א

את ספיח קצירך לא תקצור, מיכן סמכו חכמים על הספחים שיהיו אסורים בשביעית, ואת ענבי נזיריך לא תבצור, מן השמור בארץ אין אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן (המבזר) [המופקר], לא תבצור, לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנינים של שביעית אין קוצים אותה במוקצה, אבל קוצה אתה בחורבה, אין דורכים ענבים בגת אבל דורכים בעריבה, אין עושים זיתים בבד ובקוטבי, אבל כותש ומכניס לבדידה, ר' שמעון אומר אף טוחן הוא בבד ומכניס לבדידה.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה א

כל שתוציא הארץ בשנה שביעית, בין מן הזרע שנפל בה מקודם שביעית, בין מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו ושניהם נקראו ספיח, בין מן העשבים והירקות שעלו מאליהן ואין להן זרע הכל מותר לאכלו מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ואפילו שדה שנטיבה בשביעית וצמחה פירותיה מותרין באכילה, וזה שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה, ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כב

הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור, ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרים לוקה.

תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ח הלכה א

בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודו' והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עודרין אותן ועושין אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלין בוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זתים שלוחי בית דין שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומ' עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור

חוות בנימין / סימן צח: / שלוחי ב"ד

ועל פי שנתבאר לעיל בהבנת התוספתא שדנה על המלאכות שנעשות ע"י שליחי ב"ד, שאלה הנהנים מן הפירות בערים ישלמו עבור ההוצאות הכרוכות ע"י שכירת פועלים לבצירה ולמסיקה וכו', כן יש להביא בחשבון גם את ההוצאות המוקדמות שנעשות לצורך שמירת הפרי מקלקולו, שזה יכול לכלול גם את העבודות שנעשות לצורך זה עוד בשנה הששית, וכן מאלו הנעשות בשביעית עצמה, כגון ריסוס לשמירה מהמזיקים. כל זה ניתן לחישוב, שמקבלי הפרי המוכן ומגיע לידי הצרכנים יצטרכו לשלם תמורתם. יוצא, איפוא, שניתן לחקלאים שיעשו את כל הפעולות והמלאכות הנצרכות לשמירת הפרי בצורה תקינה, ע"י התמנותם כשליחי ב"ד, שיקבלו התמורה עפ"י חישוב מדויק מטעם הממונים לזה ע"י ב"ד. באופן שיהיה להם למחיה גם בשנת השביעית, בדרך של היתר, עם השמירה על ההלכה שהפירות יהיו מופקדים מצידם, והשכר יחושב להם רק עפ"י מה שהשקיעו, ובתור שכר פועלים שמקבלים שכר לא עבור הפרי אלא עבור עמלם. זוהי עצה הגונה, שועדות השמיטה שיפעלו בשנה השביעית יתנהגו באופן זה, ותהיה זו תקנה גם לצרכנים בערים, וגם תקנה לחקלאים למצוא מחיתם, מבלי שיצטרכו להיזקק לקופות של צדקה.

תחומין / כרך כח / הרב יעקב אריאל / אוצר בית דין - ביטוי למעמד הציבור בשמיטה

לסיכום, אוצר ב"ד הוא אפוא לא הלכה, אלא כלי ארגוני המאפשר טיפול בפרי לצורך הכלל. משום כך לא הוזכר בש"ס וברמב"ם, כי ביה"ד דואג לכלל לא רק בשנת השמיטה, אלא במשך כל השנים. הוא איננו גוף פסיבי שדן רק כשהנידונים באים לפניו, אלא הוא יוזם בעצמו וקובע סדרים בחברה. הוא איננו רק גוף שיפוטי, אלא גם גוף שלטוני. הוא אביהן של יתומים, והוא אחראי להשליט את הצדק בציבור... בעצם דבר זה היה צריך להיות בסמכותה של המלכות, אלא שבהעדר שלטון הדואג לסדרי החברה ממלא ביה"ד את מקומו, וכמש"כ הר"ן בדרשה יא. לדעתנו, תפקיד זה מוטל כיום על ממשלת ישראל; ורק באופן זמני - כל עוד הממשלה אינה ממלאת את תפקידה - נוטל ביה"ד את היוזמה לחלק את יבול השמיטה לציבור.

תחומין / כרך כח / הרב יעקב אריאל / אוצר בית דין - ביטוי למעמד הציבור בשמיטה

כידוע, מכירת הקרקעות מועילה רק מתוך הנחה ששביעית בזמן הזה מדרבנן; אך כשתתקיים השמיטה מדאורייתא, לא יהיה ניתן עוד להשתמש בדרך זאת. 'אוצר ב"ד' הוא המענה היחיד לקיום המצוה הלכה למעשה. הוא דרך המלך לכתחילה, והוא מבוסס על הנחת יסוד שהיא בעצם נשמתה של השמיטה, שעליה בנויות כל הלכותיה: הפקעת הבעלות הפרטית. ממילא המסירה לציבור היא מצות השמיטה.